

มจร กับการศึกษาตลอดชีวิต

ผศ.ดร.ประยูร สุขะใจ

ป.ธ. ๓, พธ.บ., กศ.ม., B.J., M.A.(Psy.),

M.A.(Pol.), M.A.(Eco.), Ph.D.(Psy.)

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

“หลวงตา” วัย ๗๘ ปี เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ มุมนานะเรียนจนจบปริญญาเอก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ย้ำ “ไม่มีใครแก่เกินเรียน”^๑ จึงมีคำกล่าวเสมอว่า “No one too old to learn”

ในสถานการณ์โลกยุคโลกาภิวัตน์ การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) และสังคมแห่งความรู้ (Knowledge-based Society) และในบางยุคสมัยหรือบางสังคมก็พยายามพัฒนาไปสู่สังคมแห่งปัญญา (Intelligence Society) ซึ่งฐานความคิดเดิมอาจจะมีความเข้าใจว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเพียงกระบวนการ รูปแบบหรือโครงสร้าง หมายความว่า การจัดการศึกษาให้เป็นระบบ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นไม่น่าจะสามารถปฏิบัติได้ ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวน่าจะเปลี่ยนแปลงไป เป็นการจัดการศึกษาต้องจัดให้เป็นระบบการศึกษาตลอดชีวิต หรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับประชาชน การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระแสหลักของการจัดการศึกษาทั่วโลก เพื่อพัฒนาประเทศและสังคมแห่งการเรียนรู้ไปสู่สังคมแห่งความรู้และสังคมแห่งภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๖๑) โดยมีวิสัยทัศน์

^๑ ที่มา: หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

ว่าคนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมีเป้าหมาย ภายในปี ๒๕๖๑ มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ ๑) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีใจรักมาเป็นครูคนอายุได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ๒) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

การศึกษาตลอดชีวิตได้รับการกล่าวถึงครั้งแรกอย่างเป็นทางการ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (๒๕๒๐-๒๕๒๔ ข้อ ๑๔ และ ๒๘ รัฐจะสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียน ในลักษณะต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลทุกเพศทุกวัย เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา และจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต^๒ ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตยังไม่เป็นที่กล่าวถึงอย่างแพร่หลาย เป็นเพียงแนวความคิด เป้าหมายที่นำมาใช้ในการศึกษานอกระบบ และการศึกษาผู้ใหญ่ จนกระทั่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต ต่อมาไม่ว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างมีเป้าหมายจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ความเป็นมา แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ถือเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาช้านาน ก่อนการจัดตั้งระบบโรงเรียนขึ้นทั่วโลก จนกลายเป็นประเพณีว่า การศึกษาเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษา ยูเนสโกได้นำแนวคิดนี้มาพัฒนาขึ้นใหม่ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ดังปรากฏในหนังสือชื่อ Learning to Be : The World of Education Today and Tomorrow. ต่อมาประเทศ

^๒ กรมการศึกษานอกโรงเรียน. การปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต. กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : รังษีการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

ในเครือองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development) ซึ่งให้เห็นว่าในการดำเนินงานการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีเงื่อนไข คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่สามารถจะเกิดขึ้นจากการสั่งบังคับ แต่จะมีขึ้นและเติบโตขึ้นได้จากความริเริ่มของหลากหลายฝ่าย ซึ่งในบทบาทของรัฐบาลไม่ใช่การสร้างจัด หรือออกค่าใช้จ่ายให้แก่ ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งระบบ แต่มีหน้าที่กำกับติดตาม และแนะแนวการพัฒนา จัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเสมอภาค เป็นระบบที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ และทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการประสานงานระหว่างนโยบายจำนวนมาก และเกี่ยวข้องทั้งเศรษฐกิจ มหาภาค นโยบายและโครงสร้าง^๓ อย่างไรก็ตามในแต่ละองค์การได้ให้ความสนใจการพัฒนาแนวคิดนี้ ประเทศสหราชอาณาจักรได้จัดทำยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วม การจัดสรรเงินทุน บัญชีการเรียนรู้ สำหรับประเทศไทยได้บรรจุแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นครั้งแรก และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นครั้งที่สอง และได้กำหนดเป็นเจตนารมณ์ของรัฐที่จะดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

ความจำเป็น การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน เพื่อช่วยเตรียมคนให้สามารถปรับตัวให้ได้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ชนถือว่า การศึกษาต้องมีการกระจายออกไปเพื่อให้ทุกคนได้รับการศึกษา และได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน จึงทำให้คนสามารถปรับตัวเพื่อความอยู่รอดได้ โดยเฉพาะการศึกษาในโลกยุคโลกาภิวัตน์มีการแข่งขันกันด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรง การพัฒนาศักยภาพ ด้านความรู้ ทักษะ ความชำนาญและสมรรถนะของคนจำเป็นต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ของ

^๓ สุนทร สุนันท์ชัย และสนอง โลหิตวิเศษ, **สร้างสรรค์วัฒนธรรมการเรียนรู้ : ก้าวต่อไปในความสำเร็จของยุคการเรียนรู้** แปลจาก *Creating Learning Cultures: Next Steps in Achieving the Learning Age*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

คนไทยได้แข่งขันกับนานาประเทศได้อย่างสง่างาม การศึกษาตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคลให้อยู่ในสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความสมบูรณ์ ให้มีความพร้อม ตามแต่ฐานะของแต่ละคน สามารถที่จะเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสมาชิกในสังคมได้ด้วยดี มีความเก่ง มีความสุข และมีบทบาทอย่างเต็มศักยภาพที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตย การศึกษาตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็น เพื่อสร้างความเสมอภาค ความเทียบเทียมกัน ความสมัครสมานสามัคคีกัน การไม่แยกพรรคพวก ไม่แยกฝ่าย ไม่แยกสี ไม่แยกเผ่าพันธุ์วรรณะ และให้มีความกลมกลืนกันในสังคม

หลักแนวความคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

หลักการศึกษาดำเนินชีวิตตามฐานคิดในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปี ได้ทรงสอนไว้ว่า นักปราชญ์ทั้งหลาย กล่าวถึงชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่า เป็นชีวิตประเสริฐสุด (ปญญาชีวิตตมาหุ เสฏฐัจ) ^๔ แม้ขณะก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ได้ตรัสปัจฉิมโอวาทเตือนเป็นครั้งสุดท้ายแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า ลังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” ^๕ หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทางพระพุทธศาสนา เน้นย้ำการให้ความสำคัญต่อปัญญา และการกล่าวว่าชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด พระพุทธองค์ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ซึ่งต้องกระทำตลอดชีวิต และหลักคำสอนเกี่ยวกับความไม่ประมาท เป็นการเตือนให้รู้ ให้ตื่นตัว สัมผัสรับรู้ต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกฎของไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา อยู่ตลอดเวลา ในปัจจุบัน การศึกษาดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนามีวิธีการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ปรัชญาแบบโยนีโสมนสิการ ระบบการศึกษาในครอบครัว โรงเรียนวิถีพุทธ การจัดการศึกษาโดยอาศัยแนวคิดภูมิปัญญาไทย

^๔ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๒.

^๕ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๘/๑๖๖.

ส่วนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในฐานะคติตามบริบททางสังคม และวัฒนธรรมจะมีเป้าหมาย หรือเป็นรูปแบบ นโยบายของการจัดการศึกษา ซึ่งบางมิติของความหมายการศึกษาตลอดชีวิต ก็มีความเชื่อว่า กระบวนการเรียนรู้ คนเรามีการเรียนรู้จากเปลถึงหลุมฝังศพ (From Cradle to Grave) จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (From Womb to Tomb) คอมมิเนียส (Comenius) นักศึกษาในสมัยนั้นได้พูดถึงรายละเอียดของกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตว่าควรจัดให้มีโรงเรียนสำหรับทุกคน กล่าวคือ โรงเรียนสำหรับทารกแรกเกิด เด็กก่อนวัยเรียน เด็กเยาวชนวัยเรียน คนหนุ่มสาว และคนชรา ส่วนแนวคิดของ John Dewey (๑๙๑๘ : ๖๑) ได้มองความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อการเติบโตอย่างต่อเนื่องของชีวิต ดิวอี้ กล่าวว่า ชีวิตหมายถึงการเติบโต สิ่งที่มีชีวิตมีชีวิตอยู่ได้แต่ละขั้นตอนอย่างเต็มบริบูรณ์ และเป็นไปได้จริง การศึกษาเป็นงานที่สร้างเงื่อนไขที่ทำให้การเติบโตเป็นไปได้ หรือ ทำให้ชีวิตมีความพอเพียงไม่ว่าจะอายุเท่าใด การศึกษาเป็นกระบวนการแห่งการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มสมรรถภาพสำหรับการเติบโตในทุกขั้นตอน^๖

การศึกษาตลอดชีวิต จึงมิใช่เพียงการศึกษานอกระบบหรือนอกโรงเรียนหรือการเรียนรู้ตามโอกาสที่เปิดกว้างขึ้นเท่านั้น ขณะเดียวกัน ยังมีผลเป็นการลดทอนอำนาจของนักการศึกษาหรือพวกครูเองที่จะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ว่าอะไรมีคุณค่าควรแก่การเรียนรู้ การศึกษาจึงเป็นการแสดงออก ถึงความแตกต่าง ความหลากหลายที่เป็นจริงในสังคมยุคใหม่นี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาหลังนวยลมันนิยม จะมีผลชี้้นำต่อการจัดการศึกษาในอนาคตอีกมาก เพราะสังคมด้านต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อในสิ่งที่เป็นมาตรฐาน ความเป็นรัฐชาติ ความเป็นเอกภาพ ความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นมวลชน ความเชื่อถือในเจ้าลัทธิ เจ้าตำรา จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นความมีหลายมาตรฐานข้อย่อย หรือไม่อ้างอิงมาตรฐาน ความเป็นรัฐชาติลดลง กลายเป็นเน้นชุมชนหรือชนกลุ่มย่อย หรือปัจเจกบุคคล ความเป็นเอกภาพ กลายเป็นความแตกต่าง ความเป็นเอกลักษณ์ระดับชาติ กลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มย่อยและหลากหลาย

^๖ สนอง โลหิตวิเศษ, รศ.ดร., **การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)**, ภาควิชาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

ความเป็นมวลชนจะลดลงกลายเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มเฉพาะหมู่หรือเฉพาะบุคคล^๗ ดังนั้นการศึกษาลดชีวิต คงต้องออกแบบให้สอดคล้องกับความผันแปรในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งกำลังเข้ามาถึงอนาคตอันใกล้ นักการศึกษาจึงควรได้รับรู้ และเตรียมการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างมีวิจารณญาณ พิจารณาไตร่ตรองอย่างผู้ทรงปัญญา หรือเป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ

ในช่วง ๖๐ กว่าปีที่ผ่านมาได้มีการเผยแพร่เรื่องเหล่านี้เพิ่มความสนใจไปสู่ทั่วโลก ในการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (World Conference on Adult Education) ที่จัดโดย Unesco ที่กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ค.ศ.๑๙๖๐ ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ค.ศ.๑๙๗๒ และที่กรุงไนโรบี ค.ศ.๑๙๘๖ ได้พัฒนาแนวคิดการศึกษาลดชีวิต อันมีสาระสำคัญดังนี้

๑. หลักธรรมชาติของมนุษย์มีการแสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์เราเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมทุกขณะ เช่น จากการทำมาหากิน การเล่น การพักผ่อน การเข้าร่วมพิธีกรรม และการสมาคม เป็นต้น

๒. การศึกษาที่แท้จริงไม่ได้จำกัดแต่เพียงในโรงเรียนแต่ครอบคลุมถึง การศึกษา นอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเกิดได้ตามโอกาส จึงไม่มีวันสิ้นสุด

๓. การศึกษาลดชีวิตเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้รับการศึกษา เพราะสามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ตนต้องการ ยืดหยุ่นได้ตามโอกาส ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากทุกแห่งตามโอกาสจะอำนวย ฉะนั้น มนุษย์จึงมีโอกาสที่จะพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการศึกษาอย่างไม่มีจุดจบไปตลอดชีวิต

นอกจากนี้ มีการรายงานจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้วิเคราะห์ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตออกเป็น**สี่เสาหลัก** ได้แก่ **การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know)** เป็นการเรียนเพื่อให้มีความรู้ที่กว้างขวาง หรือมีการศึกษาลงลึกในบางวิชาที่เลือกไว้ ช่วยวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับให้คนมีจิตใจชอบแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา **การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to Do)** เป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่จะช่วยสร้างความสามารถและทักษะให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ โดยมีส่วนร่วมในโครงการ

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๒๗.

ประสบการณ์ในงานอาชีพหรืองานทางสังคม การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) เป็นการเรียนเพื่อพัฒนาความเข้าใจผู้อื่นทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ ธรรมเนียม ประเพณีและค่านิยมทางจิตใจ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการตระหนักสำนึกถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งการวิเคราะห์ ปัญหา ดำเนินโครงการร่วมกัน และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ ร่วมกัน และ การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) เป็นการเรียนเพื่อสามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้ดียิ่งขึ้น โลกในยุคปัจจุบัน ทุกคนยังจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระและรู้จักตัดสินใจมีดุลยพินิจและรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น มีเหตุผล มีความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถภาพ สมรรถนะทางร่างกาย และทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น อีกทั้งมีความรับผิดชอบโดยส่วนตัวที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกันกับผู้อื่น^๔

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการระบุเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไว้ในมาตรา ๘ ดังนี้ การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ ๑) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ๒) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๓) พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สำหรับความหมายของคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ฎหมายฉบับเดียวกันนี้ ได้ให้นิยามไว้ในมาตรา ๔ ดังนี้ การศึกษาตลอดชีวิต หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังกำหนดแนวปฏิบัติ ซึ่งเื้ออำนวยการให้สามารถนำหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ได้อีกหลายประการ ขึ้นอยู่กับบริบทของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง เช่นหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน มีการเทียบโอนความรู้ระหว่างการเรียนรู้รูปแบบทั้งสามส่วน ยังสามารถที่จะยืดหยุ่นในการดำเนินงานและการบริหารจัดการได้ ดังนั้น จึงถือเป็นบทบาทและหน้าที่หลักของสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา จะต้องสร้างแนวคิด ปรัชญา วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ นโยบาย ทิศทางในการจัดการศึกษาอย่างไร ให้สอดคล้องต่อนวัตกรรมการเปลี่ยนแปลงสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

^๔ สนอง โลหิตวิเศษ, การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

มจร กับการศึกษาตลอดชีวิต

บนเวทีโลกวิชาการปัจจุบัน เราได้เปิดตัวเองอย่างหาญกล้า เราประกาศไปทั่วโลกว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ซึ่งเป็นการก้าวอย่างด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาประกอบกับเรามีผู้นำระดับมืออาชีพรูปทุกมิติขององค์กร ในสภาวะการณ์เช่นนี้ มหาวิทยาลัยได้เปิดตัวเองสู่เวทีการแข่งขันทางวิชาการในระดับประเทศ และระดับโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๓.๓๐ น. พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เข้าร่วมงานสมัชชาขับเคลื่อน **การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง** : คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ โดยมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) เป็นประธานเปิดงาน และปาฐกถาพิเศษ เรื่อง แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มี รมว. กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้รายงานต่อประธานในพิธี มี รมว. กระทรวงการคลัง รมว.กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้บริหารทั้งห้าองค์กรหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนของศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม รวมทั้งครูอาจารย์และนักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมงานกว่า ๓,๐๐๐ รูป/คน หลังพิธีเปิดงาน ท่านอธิการบดี มจร ได้กล่าวสุนทรพจน์ต่อที่ประชุม ถึงเป้าหมาย แนวทาง **วิธีการปฏิรูป ความสำคัญขององค์การศาสนาต่อการปฏิรูปการศึกษา และกลไกสำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปประสบความสำเร็จ**^๙

จากแหล่งข่าวการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง จึงทำให้เกิดมีแนวความคิด ความตระหนักรู้ ตื่นเต้นกับปรากฏการณ์ที่จะได้เห็นวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยกับการศึกษาตลอดชีวิต ว่าจะมีท่าทีต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อสู่การแข่งขันบนเวทีโลกวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรบ้าง ในมุมมองบนฐานคิดที่น่าจะเป็นต่อกระบวนการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งทางมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องแสวงหานวัตกรรม แนวคิดและวิธีการ ในการสนับสนุนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม มจร กับการศึกษาตลอดชีวิตในบทความนี้ ยอยากจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบและความคาดหวังที่เอื้อ

^๙ <http://www.onec.go.th/> แหล่งข่าว : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๓.

ต่อพัฒนาการอย่างสมดุลตามปรัชญาแนวคิดของมหาวิทยาลัย จึงได้รวบรวมหลักการบูรณาการนวัตกรรมแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่น่าสนใจ ดังนี้

๑. การจัดการศึกษาการสะสมหน่วยกิตเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยสามารถจัดการกับหน่วยกิตที่จะนำมาใช้สะสมอาจมาจากการเรียนรู้แบบนอกระบบ หรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อนำไปใช้เทียบความรู้ที่จะเข้าเรียนต่อในระดับชั้นปริญญาตรี ปริญญาโท หรือ ปริญญาเอก การเทียบหน่วยกิตสำหรับการศึกษาตามอัธยาศัยใช้วิธีการประเมินความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งการสะสมหน่วยกิตและการรับรองความรู้จากประสบการณ์ได้เริ่มต้นนำมาปฏิบัติในประเทศไทย แต่ในทางปฏิบัติยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ซึ่งในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีเข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ระดับปริญญาเพิ่มขึ้น

๒. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ให้เกิดขึ้นกับประชาชน ชุมชน และสังคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การเรียนรู้มีผลกระทบต่อ การพัฒนา การเรียนรู้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน สังคมนั้นได้ เช่น ปัญหาชุมชน ลี้ภัยลี้ภัย การว่างงาน การแยกตัวโดดเดี่ยวความไม่เข้าใจระหว่างบุคคลต่างวัฒนธรรมต่างเชื้อชาติ ศาสนา ชุมชน สังคมที่พัฒนาก็จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้ดี ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีเครือข่ายเชื่อมโยงกับวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ สถาบันสมทบและห้องเรียนทั่วประเทศ สามารถจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๓. การศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพเริ่มต้นจาก

การศึกษาทั่วไปหรือสามัญศึกษา ต่อมาได้รับการศึกษาวิชาชีพของตนจนสามารถปฏิบัติงานได้หลังจากนั้นผู้ประกอบวิชาชีพต้องพบปะผู้คนที่จะต้องช่วยเหลือ หรือเผชิญกับปัญหาที่ตนจะต้องแก้ไข ปัญหาเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะ ผู้ประกอบวิชาชีพจึงต้องสนใจลักษณะวิชาชีพเฉพาะ เพื่อปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังเป็นจุดอ่อน เพื่อพัฒนาการปฏิบัติในวิชาชีพให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความรับผิดชอบในการพัฒนาวิชาชีพ เป็นของผู้ประกอบวิชาชีพ ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) จึงเป็นแก่นแท้ของการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพ อาจมีการเสริมด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นระบบที่จัดโดยสมาคม คณะ ภาควิชา หน่วยงาน

หรือผู้จัดอื่นๆ ซึ่งทางมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีศูนย์พัฒนาด้านกาย
สังคม อารมณ์และพัฒนาระดับสติปัญญา ตามฐานคิดทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิชาชีพ
นั้นๆ ให้เข้ารับการพัฒนาย่างเป็นระบบ

๔. การศึกษาสลับกับการทำงาน มหาวิทยาลัย ควรให้โอกาสทางการศึกษาเพื่อ
พัฒนาทรัพยากรในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทำให้ผู้เรียนในช่วงอายุพ้นการศึกษาภาคบังคับไป
จนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้มีโอกาสดำเนินการศึกษาโดยการเรียนสลับไปกับการทำงาน การ
บังคับให้บุคคลเรียนติดต่อกันเป็นเวลาสิบสองปี อาจเกินความสามารถด้านงบประมาณของ
ประเทศ หรือผู้เรียนอาจยังไม่พร้อมเรียนติดต่อกันได้มีทางเลือกการเรียนสลับไปกับการทำงาน
เป็นทางเลือกให้ทุกคนไม่จำเป็นต้องเรียนพร้อมกันได้ สิ่งที่ต้องคำนึงคือ จะจัดหลักสูตรอย่างไร
ให้เหมาะสมกับผู้เรียนซึ่งไม่อยากจะเรียนในโรงเรียนแต่ขณะเดียวกันยังขาดความรู้และทักษะที่
เหมาะสมสำหรับตลาดแรงงาน ซึ่งมหาวิทยาลัย ควรได้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับ เข้า
มาแสวงหาความรู้ที่ถือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ดังกรณีตัวอย่าง “หลวงตา”
วัย ๗๘ ปี เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ มุานะเรียนจนจบปริญญาเอก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
“ไม่มีใครแก่เกินเรียน”จากแหล่งข่าววันนี้ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓) ผู้สื่อข่าวรายงานว่า
พระศรีคัมภีร์ญาณ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เปิดเผยว่า จากพิธีประทานปริญญาบัตรแด่พระนิสิตที่จบการศึกษาระดับต่างๆ ของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๕๒ จากสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระ
สังฆราช โดยมีพระนิสิตอายุมากถึง ๗๘ ปี เรียนจบการศึกษาระดับปริญญาเอก คือ พระ
ธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท) เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอก พุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พ.ด.)^{๑๐} ซึ่งถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เช่นกัน

๕. องค์กรแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัย ควรจัดองค์กรแห่งการเรียนรู้
โดยให้ทุกๆ คนในองค์กรมีการเรียนรู้ เพราะสิ่งที่เรารู้มัน เป็นประโยชน์ทำให้องค์กรมีการ
เปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงขององค์กร ย่อมส่งผลให้สมาชิกในองค์กรที่ยังไม่ได้เรียนรู้ ได้
เกิดการเรียนรู้จากกันและกัน เป็นกิจกรรมลูกโซ่ ทั้งสมาชิกและองค์กรได้เรียนรู้จากกันและ

^{๑๐} ที่มา; หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

กัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Senge Peter ได้สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ไว้ ๕ ประการ คือ ๑) **การคิดเชิงระบบ (System Thinking)** องค์กรแห่งการเรียนรู้พัฒนาเป็นนโยบาย แนวปฏิบัติ วิธีการ และรูปแบบ ซึ่งรวมเรียกว่าเป็นระบบขององค์กร เพื่อสนับสนุนการแสวงหาความรู้ใหม่ ๒) **ความเชี่ยวชาญของบุคคล (Personal Mastery)** ความเชี่ยวชาญของบุคคลในองค์กร เกิดขึ้นจากการจัดการโดยตนเอง ๓) **ตัวแบบความคิด (Mental Models)** คือข้อสมมุติฐานที่เราใช้ในการตัดสินใจและปฏิบัติ องค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งยึดตัวแบบความคิดเป็นหลัก ๔) **ร่วมวิสัยทัศน์ (Shared Vision)** การเรียนรู้ซึ่งทุกคนร่วมกันในองค์กรจะเห็นได้จากการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ๕) **การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning)** ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่จะกระตุ้นให้เกิดความเติบโตและสัมฤทธิ์ผล เป็นการใช้สติปัญญาร่วมกัน

๖. การเรียนรู้ด้วยการนำตัวเอง มหาวิทยาลัยได้ตระหนักในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่ในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของแต่ละบุคคลต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะมีการวางเป้าหมายของการเรียนรู้ การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งการเรียนรู้ การคาดคะเนระดับความรู้ที่จะได้รับ ในระหว่างเรียนผู้เรียนจะประสบปัญหาและแก้ไขปัญหาโดยการแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้รู้ เพื่อนสนิทมิตรสหาย คนในครอบครัว และผู้เรียนด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทั้งการเรียนรู้ที่ไม่มีหน่วยกิตและการเรียนในโครงการที่มีหน่วยกิต และการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

๗. การเรียนรู้จากผู้อื่นในที่ทำงาน การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอัธยาศัยหรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ยืนยันความสำคัญของการเรียนรู้จากผู้อื่น การเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เกิดจากการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้มาก ความรู้มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) มากกว่าอยู่ในแหล่งอื่นๆ ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในที่ทำงานทำได้ คือ ส่งเสริมให้แต่ละคนเป็นผู้เรียนรู้ที่สามารถ มีความคิด วิพากษ์วิจารณ์ เรียนรู้ด้วยตนเองได้ดี ไม่รีรอต่อปัญหา รู้จักใช้โอกาสนุกเอนเพื่อการเรียนรู้ในหน่วยงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการแบ่งหน้าที่การงาน เป็นตัวแบบที่ดี สร้างสรรค์และรักษาวัฒนธรรมที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบรรดาเพื่อนร่วมงาน ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และบุคคลภายนอก โดยการรับคำแนะนำ การสนับสนุนให้กำลังใจ การประเมินผลและการให้ข้อมูลย้อนกลับ

๘. มจร กับการศึกษาตลอดชีวิต ตามหลักปรัชญาของมหาวิทยาลัย คือเป็น ศูนย์กลางของการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม มหาวิทยาลัยถือเป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พร้อมสมบูรณ์ทุกอย่าง เพราะเป็นแหล่งความรู้ที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระพุทธศาสนา เมื่อเทียบกับแหล่งความรู้อื่นๆ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคล ทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ทุกประเทศโดยเฉพาะประเทศ โลกพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ระดับต้นไปจนสูงสุด ถ้ามหาวิทยาลัย เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป เข้าศึกษาหาความรู้ได้ ทั้งหลักสูตรระยะสั้นที่ไม่มีหน่วยกิต และหลักสูตรระยะยาวที่มีหน่วย กิต จนถึงการศึกษาตามอัธยาศัย สร้างระบบการศึกษาตลอดชีวิตในมหาวิทยาลัย โดยสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) สังคมแห่งความรู้ (Knowledge-based Society) และสังคมแห่งปัญญา Intelligence Society) จะช่วยให้สังคมได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นอีกมาก ให้ลุ่มกับ ปรัชญาที่ตั้งไว้

สรุป

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) คือทางรอดของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ชีวิตของมนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด เช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่นๆ การปรับตัว ต้อง กระทำอยู่ตลอดเวลา เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่มีการปรับตัวชีวิตก็จะดำรงอยู่ต่อ ไปไม่ได้ สิ่งที่จะช่วยให้เกิดการปรับตัวได้ดีขึ้น ก็คือการเรียนรู้ที่จะวางแผนไว้ เพื่อรับมือกับความ ทำทาย ความจำเป็นใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น การศึกษาตลอดชีวิตก็มีความจำเป็นต่อเนื้อง ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาสามรูปแบบ ย่อมจะอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือ ส่วนกลางเป็นฝ่ายกำหนดนโยบายมาตรฐานสนับสนุนส่งเสริม ส่วนการปฏิบัตินั้นรัฐย่อมกระจาย อำนาจให้สถาบันการศึกษา ทุกระดับ มีระดับท้องถิ่น เอกชน และองค์กรต่างๆ ดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเป็นผู้จัดการศึกษาตามความพร้อมต่อไป

ส่วน มจร กับการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมหาวิทยาลัยถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ในระบบ ที่มีหลักสูตร การจัดระบบการเรียนการสอนและการประเมินผลที่มีระเบียบแบบแผนค่อนข้าง จะตายตัว แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตด้วยเช่นกัน ข้อจำกัดของมหาวิทยาลัย มักจะจัดให้เฉพาะผู้เรียนที่มีอายุอยู่ในช่วงต้นของชีวิต ถ้าจะปฏิรูป

เสียใหม่ โดยการจัดให้คนทุกวัยเข้าเรียนได้ โดยให้กระจายไปในช่วงต่างๆ ของชีวิต จะทำให้ การศึกษาในระบบกลายเป็นการศึกษาตลอดชีวิต อีกรูปแบบหนึ่งได้ในตัวเอง เพื่อให้สอดคล้อง กับข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๖๑) สาระสำคัญของ วิสัยทัศน์ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป้าหมาย ภายในปี ๒๕๖๑ มีการปฏิรูปการ ศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลัก ๓ ประการ คือ ๑) คุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพ ที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งคนดีและมีใจรักมาเป็นครูคนจรรยาได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบ บริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ๒) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกระบบการศึกษาด้วย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำเป็นต้องวางกรอบแนวทางการ ปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาการปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยอาศัย แหล่งศูนย์กลางของการศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการปฏิรูป การศึกษาของชาติ คือ ๑) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วย ตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ๒) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้อ อำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรัก ในวิชาชีพครูมาเป็นครู ๓) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ๔) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่ การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ดังนั้น มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องมีการปรับทำที่ ปรัชญา วิสัยทัศน์เพื่อเสนอ กลไกหลักเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาตามข้อเสนอดังกล่าว บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม จากปรากฏการณ์เช่นนี้ **มจร กับการศึกษาตลอดชีวิต คือ การ เปิดประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของวงการศึกษาคณะสงฆ์ไทย**

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **การปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : รัชการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- _____. **ประสบการณ์การจัดการศึกษานอกโรงเรียน อดีตถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๔๒.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การสร้างสรรคปัญญา เพื่ออนาคตของมนุษยชาติ ในการปฏิรูปการศึกษา การสร้างสรรคภูมิปัญญา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการและมูลนิธิสวดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๓๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกวีรัฐมนตรี. **ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๓.
- _____. **บทสรุปการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๓.
- สุนทร สุนันท์ชัย และสนอง โลหิตวิเศษ. **สร้างสรรควัฒนธรรมการเรียนรู้ : ก้าวต่อไปในความสำเร็จของยุคการเรียนรู้** แปลจาก Creating Learning Cultures : Next Steps in Achieving the Learning Age. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกวีรัฐมนตรี, ๒๕๔๓.
- สุนทร สุนันท์ชัย. **ความรู้พื้นฐานการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยที่ ๑ การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.
- สนอง โลหิตวิเศษ. **การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)**. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.
- Dewey, John. **Democracy and Education**. New York : MacMillan Company. 1918.
- Dave, R.H. **Lifelong Education and School Curriculum**. Hamburg, UNESCO Institute for Education. 1937.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). **Learning Opportunities for Adults. Vol 4 : Participation in Adult education**. OECD, Paris. 1977.